

УДК 378.147:808.5(043.2)

Федчук Лілія Іванівна
м. Київ

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

У комплексі професійних навичок і умінь учителів-філологів провідне місце займає досконале володіння словом. Адже успіх у вирішенні актуальної на сьогодні проблеми формування культури мовлення учнів залежить передусім від рівня володіння мовою вчителем, оскільки саме на прикладі вчителя школярі вчаться висловлюватись, знаходити точні та доречні слова для вираження своїх думок. Ось чому розв'язання проблеми формування культури мовлення учнів треба розпочинати з удосконалення мовленнєвої підготовки вчителя.

Методичні аспекти означеної проблеми досліджували О. Біляєв, С. Дубовик, Л. Златів, К. Климова, Т. Окуневич, М. Пентилук та інші науковці. Однак, незважаючи на певні успіхи, методика формування й удосконалення культури мовлення студентів вищих навчальних закладів залишається недостатньо дослідженою й потребує пошуку нових шляхів її розв'язання. Адже не секрет, що основним недоліком навчального процесу як школи, так і закладу вищої освіти було й залишається те, що навчають мови, а не мовлення; дають певні теоретичні знання про ті чи інші одиниці мови, але не навчають застосовувати їх у конкретній мовленнєвій діяльності. Саме це і є причиною частих помилок у мовленні учнів, студентів і навіть учителів. Типовими недоліками є вживання невластивих українській мовній традиції звуків, морфем, слів та цілих зворотів, невдало дібрані слова, спотворені під впливом російської мови морфологічні форми, неправильно побудовані словосполучення та речення.

Запорукою запобігання та уникнення цих мовленнєвих помилок є планомірна, чітко організована, систематична робота, спрямована на досконале оволодіння однією з найголовніших ознак культури мовлення – його правильністю.

Мета публікації – поділитися власним досвідом цілеспрямованого формування в майбутніх учителів-філологів культуромовних компетентностей.

Значне місце в системі роботи над удосконаленням навичок правильного мовлення займає ознайомлення студентів з типовими мовленнєвими помилками, пов'язаними із уживанням виучуваних мовних фактів, та пошук причин виникнення порушень норм літературної мови. Цей вид роботи доцільно здійснюється на лекційних заняттях наприкінці вивчення певної теми чи розділу мовознавства. Але процес засвоєння знань, умінь та навичок не можна вважати завершеним без виконання на практичних заняттях системи тренувальних вправ, яка охоплює такі види роботи:

- 1) добір високохудожніх текстів, насичених виучуваними мовними фактами, та спостереження за їх семантико-граматичною організацією;
- 2) конструювання окремих форм та виразів, уведення їх до речень і мікротекстів;
- 3) взаєморецензування творчих робіт з урахуванням не лише орфографічних і пунктуаційних, але й лексичних, граматичних і стилістичних помилок;
- 4) редагування окремих виразів, цілих текстів з наступним обґрунтуванням зроблених виправлень;
- 5) виконання тестових завдань на вибір правильних (нормативних) варіантів та ін.

Знання та вміння, набуті під час проведення лекційних та практичних занять, доцільно доповнювати цілеспрямованою позааудиторною роботою. Тренувати мовленнєву вправність студентів можна шляхом залучення їх до таких видів роботи:

- 1) випуску факультетської (інститутської) газети;
- 2) конкурсу на кращий твір;
- 3) роботи в гуртку «Рідна мова»;
- 4) підготовки доповідей з проблем культури мовлення і виступу перед студентами молодших курсів;
- 5) систематичного поновлення рубрик стенду «Рідне слово», як-от: «Як правильно сказати?», «Чому ми так говоримо?», «Складні випадки наголошення», «Складні випадки перекладу російських текстів», «Запам'ятайте!» та ін.

Ефективно зарекомендувала себе така форма роботи, як колективне складання й постійне доповнення словника-довідника «Анормативи вчительського мовлення», який охоплює ті сталі комунікативні формули, під час уживання яких часто припускаються мовленнєвих помилок. Мовний фактаж для такого довідника накопичується шляхом здійснення відповідних записів на практичних заняттях та під час відвідування уроків у студентів-практикантів. Наведемо приклад матеріалів, уміщених у словнику-довіднику: *працюймо* (а не *давайте працювати*); *поміркуйте* (а не *подумайте*); *перегорніть сторінку* (а не *переверніть сторінку*); *розгорніть книжку* (а не *розкрийте книжку*); *піднесіть руку* (а не *підніміть руку*); *не заважай працювати* (а не *не мішай працювати*); *скласти екзамен* (а не *здати екзамен*) та ін. Такий довідник активно використовується студентами під час проходження педагогічної практики. Застосовується він і на практичних заняттях як матеріал для різноманітних вправ, наприклад: визначте причину мовленнєвої помилки в тому чи іншому виразі; обґрунтуйте виправлення помилок, пов'язаних з вживанням числівників; згрупуйте вирази за типами мовленнєвих помилок і т. ін.

Запропонована система роботи, безумовно, не вичерпує всіх резервів розвитку культури мовлення, однак може стати орієнтиром у поліпшенні організації мовленнєвої підготовки майбутнього вчителя-філолога.